

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Видавничий дім Дмитра Бураго

*****

Наукове видання

«**МОВА І КУЛЬТУРА**»

Випуск 21

Том III (192)

**ФІЛОЛОГІЧНІ ЧИТАННЯ
ПАМ'ЯТІ М. М. ГІРШМАНА**

МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
19-20 жовтня 2017 року

Київ
2018

М 74 МОВА І КУЛЬТУРА. (Науковий журнал). – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018. – Вип. 21. – Т. III (192). – 116 с.

Наукове видання «Мова і культура» засноване у 1992 році

Видання зареєстроване Міністерством юстиції України.
Свідоцтво КВ № 12056-927ПП від 4.12.2006 р.

Затверджено постановою президії ВАК України
від 18 листопада 2009 р. № 1-05/5

ISSN 2522-4948 (Online), ISSN 2522-493X (Print)

Засновники:

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Видавничий дім Дмитра Бураго

Видається за рішенням Вченої ради Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 19.02.2007 р.

Головний редактор Д. С. Бураго

Редакційна колегія:

д-р філол. наук, проф. *С. Д. Абрамович*, канд. філол. наук, доц. *П. П. Алексєєв*;
д-р філол. наук, проф. *В. М. Бріцин*; д-р філол. наук, проф., академік АН ВШ України *Ю. Л. Булаховська*; д-р філол. наук, проф. *О. П. Воробйова*; д-р філол. наук, проф., академік АН ВШ України, заслужений працівник ВШ України *Л. П. Іванова*;
д-р філол. наук, проф. *Т. В. Клеофастова*; д-р філол. наук, проф. д-р філол. наук, проф. *Ю. І. Корзов*; д-р філол. наук, проф. *Н. В. Костенко*; д-р філол. наук, проф. *О. О. Корнієнко*, д-р філол. наук, проф. *Г. Ю. Мережинська*; д-р філол. наук, проф. *А. К. Мойсієнко*;
д-р філол. наук, проф. *Ю. Л. Мосенкіс*; д-р філол. наук, проф. *Н. Г. Озерова*; д-р філос. наук, проф., академік НАН України *О. С. Онищенко*; д-р пед. наук, канд. філол. наук, проф. *Г. В. Онкович*; д-р філол. наук, проф. *Т. А. Пахарєва*; д-р філол. наук, проф. *Г. Ф. Семенюк*; д-р філол. наук, проф., академік НАН України, заслужений діяч науки і техніки України *В. Г. Склярєнко*; д-р філол. наук, проф. *Н. В. Слухай*; д-р філол. наук, проф. *О. С. Снитко*; д-р філол. наук, проф. *Е. С. Соловей*; д-р психол. наук, проф., член-кор. АПН України *Н. В. Чепелєва*.

УДК 821.161.2

В. А. ПРОСАЛОВА

**КІНЕМАТОГРАФІЧНА ВЕРСІЯ РОМАНУ
М.ХВИЛЬОВОГО «ВАЛЬДШНЕПИ»: PRO ET CONTRA**

Стрічка «Вальдшнепи», створена за мотивами роману М.Хвильового на кіностудії імені О.Довженка, відбивала характерні тенденції українського кінематографу 90-х років. В екранізації роману виявилися кон'юнктурні моменти, зумовлені актуалізацією раніше заборонених тем, таких, як, наприклад, розкуркулення селян, репресії, які сам М.Хвильовий передчував і намагався своєю смертю випередити, залишивши за собою право вирішувати свою долю. Отож, у стрічці мала місце не лише спроба дописування, а й переписування роману М.Хвильового засобами кіно.

Ключові слова: роман, кіносценарій, інтерпретація, фанфік, сиквел.

Спроби інтерпретації роману М.Хвильового «Вальдшнепи», який автор почав писати ще в 1926 році, проте незабаром мусив знищити на вимогу партії, підтверджують функціонування цього твору (за висловом Михайла Бахтіна) у «великому часі», його значущість і привабливість для реципієнта, провають до дискусій щодо спроб інтерпретаторів [1] реалізувати свій задум, переписати чи дописати чужий твір на свій лад, відповідно до свого бачення тогочасних подій. Доля роману “Вальдшнепи” відбивала долю самого автора, який відразу після арешту свого друга Михайла Ялового відчув наближення масового полювання на “найщиріших комуністів” і спробував привернути увагу громадськості до подій в Україні. У передсмертному посланні письменник писав: «Арешт ЯЛОВОГО [виділення автора. – В.П.] – це розстріл цілої Генерації... За що? За те, що ми були найщирішими комуністами? Нічого не розумію. За Генерацію ЯЛОВОГО відповідаю перш за все я, Микола Хвильовий» [3: 889]. Почуття відповідальності змушувало автора бути відвертим, ширим насамперед перед собою та своїми друзями.

Рецепція роману «Вальдшнепи», з одного боку, ускладнюється відсутністю його кінця, з іншого – саме ця відсутність фіналу, який свого часу мали можливість прочитати Юрій Лавріненко та знайомий із Хвильовим Володимир Гжицький, відкриває простір для інтерпретатора, широке поле можливостей для створення нової версії продовження твору. Наскільки ці версії відповідають оригіналу, визначити сьогодні доволі складно – через недостатню верифікованість і неповноту спогадів, що збереглися до нашого часу. Важливими для обраного аспекту аналізу є міркування Юрія Шевельова, який помітив, що персонажі роману «Вальдшнепи» заходять у своїх твердженнях значно далі, ніж їх творець, зокрема в засудженні здійснюваної українізації, утвердженні ненависті як (нібито?) творчої сили. «Усі висловлювання в «Вальдшнепах» вкладені до вуст двох

© В. А. Просалова, 2018

персонажів – Дмитрія Карамазова і Аглаї. Звичайно, те, що вони кажуть, борознило мозок автора, бож він їх створив, але не конче це висновки самого Хвильового» [4: 322]. Автор у романі «роздав» героям свої та чужі міркування, досягаючи багатоголосся, тому ототожнення автора з героєм аж ніяк не правомірне.

У статті зіставимо із першоджерелом кінематографічну версію роману, реалізовану режисером і водночас постановником Олександром Муратовим разом із сценаристом – Вікторією Муратовою – в середині 90-х років минулого століття, тобто майже через сім десятиліть після трагічного знищення роману. Завдання цієї статті – виявити засоби перекодування літературного тексту кінематографічними засобами.

Предметом дослідження стали твори різних видів мистецтва: літератури та кіно. При цьому враховуємо, що літературна версія тексту – це справа одного автора, а кіно – це колективний феномен, що передбачає співпрацю сценариста, режисера, постановника, акторів, декоратора, гримера і т.п.

Засоби для втілення задуму в літературному творі та стрічці виявилися різними. У фільмі для реалізації задуму застосовано чимало кінематографічних можливостей, з-поміж них слід згадати монтаж кадрів, зміну ракурсів зображення, кінетичні засоби вираження емоцій, музичний супровід, для якого використано музику Йогана Себастьяна Баха, Томазо Альбоні, Людвіга ван Бетховена. Для зіставлення творів різних видів мистецтва – літератури і кіно – застосуємо інтерсеміотичний підхід, що дозволить простежити шляхи перекодування роману «Вальдшнепи» М.Хвильового засобами кіно, виявити, як художнє слово в фільмі озвучується, набуває видимих ознак завдяки акторам, які вдаються не лише до вербальних, а і кінетичних засобів вираження емоцій. При цьому маємо на увазі, що літературний твір несе відбиток авторської індивідуальності, а фільм – це наслідок спільної праці сценариста, режисера, постановника, звукорежисера, гримера, костюмера, акторів і т.п. На якість стрічки, вибір акторів, звичайно, впливає і її бюджет. Як згадував О.Муратов, фільм «Вальдшнепи» доводилося знімати на мінімальні кошти, а озвучувати на кіностудії, що в той час не опалювалася.

Одноіменний фільм «Вальдшнепи» завершує кінотрилогію О.Муратова за творами М.Хвильового. Знятий у світло-коричневих тонах, цей фільм справляє враження пожовтілих від часу світлин. Постановник Олександр Муратов та оператор Володимир Басс свідомо обрали техніку сепії, щоб досягти враження давнини і водночас примарності зображеного. Завдяки ефекту старої хроніки оператор акцентує достовірність відтвореного, передає тривожну атмосферу підготовки масштабного «полювання» на людей, коли навіть відпочинок на лоні природи не рятує від моторошних згадок і передчуттів.

Відтворенню колориту епохи підпорядковані також деталі інтер'єру, зокрема портрет Сталіна в кімнаті, пожовтілі світлини на стінах, лампа з абажуром у помешканні, яке знімають Карамазови під час відпочинку, цегляна піч, що служить улітку для приготування їжі, характерний для стилю двадцятих років одяг героїв. У кадрах з'являються, крім того, сторінки щоденної харківської газети «Вісті», гасла «Знищимо опозицію!», що підтверджують напружену атмосферу доби.

Головним героєм стрічки «Вальдшнепи» постає Дмитро, а не Дмитрій Карамазов, як у М.Хвильового. Збереження прізвища героя, що асоціюється з покаранням, важливе для розуміння концепції фільму – зберегти і продовжити версію М.Хвильового, однак питання про те, чи вдається творцям фільму передати всі нюанси першоджерела, потребує

пильнішої уваги. У романі «Вальдшнепи» Дмитрій зображується комуністом і опозиціонером водночас: «Будучи, так би мовити, вічним опозиціонером, він [тобто Карамазов. – В.П.] у той же час був своєрідним фанатиком комунізму й, звичайно, не міг спокійно реагувати на це зовсім невинуватим нахабством» [2:166]. Нахабством він уважав репліку, кинуту Аглаєю, про те, що комуністи «в більшості страшенно нудні» [2: 166]. Героїня цим, очевидно, прагнула вивести Карамазова з рівноваги, змусити його висловлюватися різко і прямолінійно, щоб мати докази, необхідні для його викриття.

І в романі, і в стрічці передано, що роман із професійною спокусницею Аглаєю заводить Дмитра у глухий кут: «Цілу ніч Аглая не давала йому [тобто Дмитрію. – В.П.] спокою, цілу ніч він мріяв про зустріч із нею (наче він не бачився з нею сто років), і от на ранок він раптом зустрічає її в купальному костюмі. В ньому в перший раз прокинувся до неї справжній стривожений самець. Він безсоромно дивився на її таз, на її груди і ніяк не міг одірватися» [2: 176-177]; «Цілий день, а потім цілу ніч Дмитрію не давав покою образ дівчини в рожевому платті з голубою парасолькою, дівчини, що так скоро назвала його «милим», що так цікаво говорила про старофранцузьке життя («ти знаєш поета Війона?»), що відчула в наших нічних базарних завулках безсмертного Флобера, що, нарешті, в час його душевної кризи явилась до нього такою цікавою співбесідницею» [2: 173].

Амбівалентність образу Аглаї у М.Хвильового очевидна: з одного боку, це студентка консерваторії, москвова, яка хизується своїм походженням, вишуканими манерами, з іншого – розсудлива, впевнена в собі гетера, яка спокушає жертву всіма засобами – і тілом, і інтелектом, щоб лише увійти в довіру, а потім вивести на чисту воду. Невипадково тьотя Клава наспівує арію баядери з оперети угорського композитора Імре Кальмана «Баядера», таким чином викликаючи асоціації зі святою справою зваблення заради досягнення мети.

У романі «Вальдшнепи» відтворено приїзд Вовчика до Дмитрія та Ганни Карамазових у містечко, що, як іронічно зауважує автор, знаходилося за шістсот кілометрів «від Не-Парижа» [2:129]. Опозиція *столиця – провінція* у творі виразна, акцентована самими москвоваками, які не раз підкреслюють, що вони не з якогось там глухого закутка, а з самої Москви, тому всіх інших зверхньо вважають провінціалами. «Ти живеш у провінції і тому мислиш цілком провінціально», – заявляє Аглая Карамазову.

У романі приїзд Вовчика зображується в той час, коли пройшли холодні дощі з грозою. У фільмі конкретизовано, що Вовчик прибув пароплавом і відразу зайшов до «буфету найкращих фіалок», який так детально описав йому в листі товариш. Сценарист зберіг розмову Ганни і Дмитра, інспіровану Вовчиком, який жваво розповідає Карамазовим про своє знайомство з двома «досить-таки пікантними дамочками» [2: 130]. Сценарист також зберіг дуже важливу для розуміння суїцидального синдрому репліку Карамазова, адресовану Ганні: «Чи ти хочеш, щоб я собі кулю пустив у лоб?» [2: 132]. Відчутно, що Дмитрій роздратований надокучливими питаннями дружини, яка турбується психологічним станом свого чоловіка, бо бачить, що той надовго зникає з двома підозрілими дамочками, виявляє повну байдужість до неї як до жінки, відверто критикує політику партії, до якої сам і належить. Питання Вовчика про те, як Дмитрій ставиться до дружини, викликає в нього незадоволення, адже він, як сам зізнається, її просто ненавидить за те, що вона покірна, тиха і лагідна, за те, що вона не здатна вбити людину, бо вбивство заради великої мети, на його думку, виправдовує злочин.

У фільмі Юлія Волчкова в ролі Аглаї постає не такою яскравою, як захоплено характеризував її Вовчик у романі, називаючи «не дівчиною, а прямо запашною клубничкою» [2:167]. Зовнішніми даними Юлія Волчкова значно поступається своїй «тітці», роль якої прекрасно виконує Ірина Дорошенко, яка поводить себе так безцеремонно, наче це її справжній стиль життя. Зображення Юлії Волчкової крупним планом дає можливість акцентувати на таких деталях її поведінки, як свідоме зваблення Карамазова. З цією метою героїня оголює окремі частини тіла. Вона, як помітно зі стрічки, виявляється добре підготовленою до виконання завдання: цитує з пам'яті вірш Карамазова, знає психологію «мамулуватих» людей, передбачає реакцію героя на ті чи інші ситуації, свідомо розпалює почуття, щоб змусити його страждати, зрештою, безцеремонно втручається в його родинне життя.

Як професійна звабниця Аглая спочатку демонструє своє тіло, а потім усіляко уникає зустрічі з Дмитром, щоб змусити його страждати. Вона добре вивчила свою жертву, прагне познайомитися з його дружиною, щоб надати ще більшої пікантності своїм стосункам із чужим чоловіком, тому у присутності Ганни поводить себе безцеремонно, провокує її до скандалу, заявляючи, що таким, як Карамазов, потрібні саме такі дружини, як вона – Аглая.

Зваблюючи тілом, Аглая впевнена в досягненні поставленої мети, вважає Дмитра вже своїм. «Ти, тьотю Клаво, надзвичайно наївничаєш! У наш вік за два тижні не тільки сходяться, але й розходяться...», – цинічно заявляє вона. Упевненість, очевидно, приходить із досвідом, тому, мабуть, це не перша жертва спокусниці, якщо вона так переконана в досягненні мети. Водночас привертає увагу і така деталь у стрічці, як вагання, завдяки яким можна зрозуміти, що Аглая-таки закохалася у Дмитра. Зміну її поведінки відчула Клавдія, поставивши точний діагноз, який незабаром підтверджується еротичною сценою.

Роль Дмитра Карамазова у стрічці грає Олександр Кузьменко, який зовні трохи схожий на Хвильового і на час зйомки фільму мав уже значний досвід роботи в кіно, проте амбівалентність персонажа, який не вміє володіти собою, а тому відштовхує від себе друзів, знайомих, йому не вдалося переконливо відтворити: надто невідповідним його вдачі виявився цей герой, буквально зітканий із протиріч, знервований, доведений до тієї межі, за якою – лише суїцид. Карамазов піддається раптовим поривам настрою: то просить вибачення у дружини, яку ласкаво називає «Ганнусею», то жене її геть, як щось надокучливе і непотрібне. При цьому міміка, жести, інтонації голосу не відбивають тієї зливи емоцій, що просто розшматовують героя.

Зображення Дмитра крупним планом у стрічці дозволяє глядачам відчувати його роздвоєння, що виявляється, зокрема, в розповіді про те, як із чорного піаніно, що лишилося в Харкові, виповзає його совість і мучить, не дає йому спокою. Карамазов, звертаючись до дружини, пояснює свій неспокій: «Я говорю, Ганнусько, про наше чорне, піаніно... про те, що в Харкові. Це не піаніно, а якась жажлива примара. Заплющиш очі й лежиш. І от раптом щось штовхне тебе, і ти подивишся, і бачиш, як з піаніно лізе на тебе якась волохата істота. Підлізе – і сяде навпроти тебе. Я довго мовчу й довго запевняю себе, що нічого нема. Тоді волохата істота лізе до мене на кровать» [2: 172]. Його розповідь про власні фобії викликає подив у Вовчика і навіть дружини, підтверджує загальну атмосферу неспокою і нерозуміння між найближчими людьми. Важливо, до речі, що донька М.Хвильового – Іраїда – згадувала про те, як її мати навідріз відмовилася залишити в них піаніно, яке письменник хотів подарувати своїй доньці.

Карамазов у власних проблемах прагне насамперед звинуватити когось, а не себе, сприймає дружину як втілення провінційності і хуторянства. Ганна дратує його – своїм спокоєм, лагідністю, готовністю дати йому волю, якщо він тільки цього забажає. «Хіба Ганна здібна піднятися до тих питань, що так тривожать його [тобто Дмитрія Карамазова. – В.П.]? Хіба вона коли-небудь переможе свою обмеженість? Ганна все-таки типова міргородська міщаночка, і саме вона й не дає йому зробитись цільною й рішучою людиною, саме вона й перешкоджає йому протиставити себе рабській психіці своїх дегенеративних земляків» [2: 134].

У стрічці «Вальдшнепи» відтворена почута від батька – Ігоря Муратова – версія про те, що небезпечного для влади Карамазова має прибрати під час полювання його друг, щоб інші повірили в те, що смерть героя революції – це просто випадковий збіг обставин. За кіноінтерпретацією, Євген Валентинович, нагадуючи Вовчику про помилки юності, вимагає від нього вбити свого друга саме під час полювання, ніби стався нещасний випадок. Отож, назва фільму цілком обґрунтована, адже сам Карамазов, дізнавшись про справжню мету полювання, в фільмі називає себе «вальдшнепом» («А зараз ти маєш мене вбити, друже. Запам'ятай, я не людина, я вальдшнеп»). Боротьба нерішучого Вовчика і неврівноваженого, експресивного Дмитра під час полювання подається крупним планом, адже тільки таким чином глядач може зрозуміти, як друг, який здавався подиячому наївним, безпосереднім, раптом стає виконавцем замовлення. Як зразок вертикального монтажу ця сцена постає багатозначною. Дмитро, усвідомивши всю складність ситуації, прагне врятувати свого друга.

На кіноверсії «Вальдшнепи» позначилися і кон'юнктурні моменти, що призвели до введення в фільм таких додаткових деталей, яких не було в романі. Зображення маленької доньки розкуркулених батьків Марійки необхідне у стрічці для того, щоб показати авторитет Карамазова, завдяки якому йому і вдалося врятувати цю маленьку дівчинку, яка перехувалася в очереті після розправи над її батьками і довго не могла прийти до тями після пережитої трагедії.

Роль тьоті Клави в фільмі блискуче зіграла Ірина Дорошенко, мімікою, жестами, модуляціями голосу передаючи чуттєву натуру, яка прагне насамперед задоволення тілесних потреб. Удалими виявилися подані крупним планом кадри про те, як вона іронізує з приводу свого статусу тітки такої молодой племінниці, як Аглая. Акцент на цій сцені дозволяє збагнути підтекст кіноверсії, за якою родинні зв'язки – звичайнісінька фікція, необхідна лише для більшої переконливості взаємин цих так званих родичів. Спокуслива тьотя Клава успішно завблює Вовчика, задовольняє свої сексуальні потреби з ним у саду, не дуже-то переймаючись тим, що може бути викрита в будь-яку хвилину. Це змушує висувати гіпотезу про те, що родинні зв'язки служать лише ширмою, за якою приховуються виконавці дорученої справи. Коли доручення було виконано, тобто, коли опозиційно настроєна до влади людина була ліквідована, тоді виконавці справи спокійно відпливають пароплавом. Ця сцена необхідна для того, щоб увиразнити основну ідею стрічки, що полягала у відтворенні беззахисності кожної окремої особистості перед системою.

Екранізація роману «Вальдшнепи» підтвердила введення відсутніх у першоджерелі деталей, перестановку окремих сцен, дописування літературного твору. У стрічці увиразнюються завуальовані в першотворі моменти, однак привнесення невластивих автору висловлювань, як, наприклад, твердження Карамазова про те, що Україна вкривється

тюрмами і концтаборами, переконає в осучасненому прочитанні твору прозаїка. «Наша комуністична імперія приречена на неминучий крах, бо існує за рахунок рабської праці», – заявляє Дмитро Вовчику в фільмі. Помітні відхилення від роману змушують робити висновок про трансформацію першоджерела у стрічку, що створена за мотивами роману. Поліфонічний роман М.Хвильового справді дає підстави для поліваріантного прочитання. У стрічці зміни спостерігалися на рівні тлумачення образів, дописування відсутніх у першоджерелі сцен, продовження знищеної частини тексту. Вільне поводження з першоджерелом дозволяє розглядати фільм «Вальдшнепи» як сиквел, створений засобами кіно за мотивами улюбленого твору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сокіл Артем. Аглая // Артем Сокіл. Аглая. Микола Хвильовий. Вальдшнепи. К.: Смолоскип, 2010. С. 11-125.
2. Хвильовий М. Вальдшнепи // Артем Сокіл. Аглая. Микола Хвильовий. Вальдшнепи. К.: Смолоскип, 2010. С. 129-217.
3. Хвильовий М. Передсмертні послання до пасербиці Любові Уманцевої та до друзів-письменників / Микола Хвильовий // Хвильовий М. Твори: У 2 т. Т. 2. Київ: Дніпро, 1990. С. 888-889.
4. Шевельов Ю. Літ Ікара (Памфлети Миколи Хвильового) / Юрій Шевельов// Вибрані праці : У 2 кн. Літературознавство. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 1152 с.

Просалова В.А.

КИНЕМАТОГРАФИЧЕСКАЯ ВЕРСИЯ РОМАНА М.ХВЫЛЕВОГО «ВАЛЬДШНЕПЫ»: PRO ET CONTRA

Кинофильм «Вальдшнепы», созданный по мотивам романа М.Хвильевого на киностудии имени А.Довженко, отражал характерные тенденции кинематографа 90-х годов. В экранизации романа сказались конъюнктурные моменты, обусловленные актуализацией запрещённых тем, таких, как, например, раскулачивание крестьян, репрессии, которые сам автор предчувствовал и пытался предвосхитить своей смертью, оставляя за собой право самому решать свою судьбу. Итак, в фильме имела место попытка не только дописывания, но и переписывания романа М.Хвильевого средствами кино.

Ключевые слова: роман, киносценарий, интерпретация, фанфик, сиквел.

Prosalova Vira

THE CINEMATOGRAPHIC VERSION OF THE NOVEL “WOODCOCKS” BY M. KHVYLYOVY: PRO ET CONTRA

The film “Woodcocks”, based on M. Khvylyovy’s novel and created on the film studio named after O. Dovzhenko, reflected the characteristic tendencies of the Ukrainian cinema of the 90’s. There were conjunctural moments in the film’s adaptation of the novel due to the actualization of earlier prohibited topics, such as, for example, the dispossession of peasants, repressions, which M. Khvylovy anticipated and outpaced with his death, leaving the right to

decide his destiny to himself. So, the film presents not only the attempt to write, but also to rewrite M. Khyulyov's novel by means of cinema.

Key words: *novel, film script, interpretation, fanfiction, sequel.*

УДК 821.161.2

С.В.Жигун

РОМАН У НОВЕЛАХ: ПРОБЛЕМИ ЦІЛІСНОСТІ І СТРУКТУРИ

У статті аналізуються структури романів у новелах задля виявлення прийомів, що забезпечують цілісність твору. Вказано, що цілісність може забезпечуватися рамкою, що об'єднує всі новели. В іншому разі цілісність забезпечується сплутуванням мотивів. Спільними прийомами цілісності є хронотоп, спільний наратив і композиція, характерна для фабульних творів, а також мотивна структура.

Ключові слова: *роман у новелах, структура роману, цілісність, хронотоп.*

Проблеми морфології роману та жанрові класифікації його форм перебувають в центрі уваги дослідників вже понад сто років. Основні здобутки в цій царині літературознавства пов'язують із формалізмом і структуралізмом, що зосереджувалися передусім на конструктивних прийомах, нехтуючи змістовими аспектами. Формалісти мислили роман як низку новел, цілісність яких зруйновано сплутуванням мотивів, відсіканням закінчень та експозицій та розміщенням їх за принципом градації (В. Шкловський «Як зроблений Дон Кіхот», «Будова оповідання і роману»; Б. Томашевський «Поетика»). Однак такий підхід був розкритикований М. Бахтіним за ігнорування «органічності романного жанру» [6]. Ця дилема зберігається й у більшості сучасних праць з теорії роману. Справжнім викликом для літературознавців у цьому аспекті є роман в новелах, що беззаперечно є групою новел, які, втім, складають особливу цілісність.

Етапом вивчення цього питання є дисертація Х. Хамракулової «Сучасний роман у новелах (до проблеми жанрово-стильового розмаїття радянської літератури» 1980), де авторка аналізує сюжетні способи поєднання окремих новел в художню цілісність. На сучасному етапі роман у новелах досліджує О. Бровко [2;3], увага якої прикута до модифікацій новели в романній структурі, тобто особливості перетворення жанру на прийом. Таким чином лишається невирішеним питання: що забезпечує одночасну інкорпорованість та автономність окремих фрагментів у романі в новелах? Відповідь на це питання варто шукати одразу в двох аспектах: і структурному, і змістовому.

Матеріалом дослідження стануть українські романи в новелах «Вершники» Ю. Яновського, «Шлях невідомого» і «Дім над кручею» І. Качуровського, «Тронка» О. Гончара, та повісті В. Нестайка «Одиниця з обманом» і «П'ятірка з хвостиком». І хоч зазвичай твори для дітей розглядаються окремо, обраний аспект дозволяє залучити до аналізу й останні два твори, зважаючи на той інтерес, що викликає їхня структура.

© С.В.Жигун, 2018

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

1. Александрова Галина Андріївна – доктор філологічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

2. Астрахан Наталія Іванівна – доктор філологічних наук, доцент кафедри германської філології та зарубіжної літератури Житомирського державного університету ім. І. Франка.

3. Гажева Інна Дмитрівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри кафедри російської філології Львівського національного університету імені Івана Франка

4. Жигун Сніжана Віталіївна – доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри української літератури і компаративістики Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка

5. Меньок Віра Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри світової літератури та славістики Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка

6. Приймко Алла Євгенівна – вчитель-методист української мови та літератури Харківська гімназія № 46 ім. М. В. Ломоносова

7. Просалова Віра Андріївна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії української і світової літератури Донецького національного університету імені Василя Стуса.

8. Просцевичус Владислав Едуардович – кандидат філологічних наук, доцент, докторант Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди,

9. Свенцицька Еліна Михайлівна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри слов'янської філології Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського (м. Київ)

10. Смольницька Ольга Олександрівна – кандидат філософських наук, провідний науковий співробітник Київського літературно-меморіального музею Максима Рильського

11. Тичініна Альона Романівна – кандидат філологічних наук, викладач кафедри зарубіжної літератури, теорії літератури та слов'янської філології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

12. Урсані Ніна Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та історії української і світової літератури Донецького національного університету імені Василя Стуса.

13. Школа Валентина Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української літератури та компаративістики Бердянського державного педагогічного університету

14. Юдін Олександр Анатолійович – доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри російської та зарубіжної літератури факультету іноземної філології Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА 5

Е.М. Свенцицька ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ М.М. ПІРШМАНА:
ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ Й ФІЛОСОФСЬКІ КОНТЕКСТИ. 6

ДІАЛОГ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА, ТЕКСТ І КОНТЕКСТ

Н. І. Астрахан ЛІТЕРАТУРНИЙ ТВІР ЯК ПРОСТІР ДІАЛОГУ 13

Г. А. Александрова ЛЕСЯ УКРАЇНКА ТА ІВАН СТЕШЕНКО: ТВОРЧІ
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ. 20

О. А. Юдін СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ЗМІСТ ПОНЯТТЯ АВТОРА-ТВОРЦЯ
У М. М. БАХТІНА 31

В. В. Меньок „У КОЖНОМУ ДОСКОНАЛОМУ ВІРШІ ВСЕ МУСИТЬ БУТИ
ІНТЕНЦІЄЮ, І ВСЕ – ІНСТІНКТОМ”: ПРО ЛІТЕРАТУРНИЙ
РОМАНТИЗМ ФРІДРІХА ШЛЕГЕЛЯ ТА БРУНО ШУЛЬЦА. 41

ЦІЛІСНІСТЬ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ І ПРОБЛЕМИ ЙОГО АНАЛІЗУ

В.А. Просалова КІНЕМАТОГРАФІЧНА ВЕРСІЯ РОМАНУ М.ХВИЛЬОВОГО
«ВАЛЬДШНЕПИ»: PRO ET CONTRA. 50

С.В. Жигун РОМАН У НОВЕЛАХ: ПРОБЛЕМИ ЦІЛІСНОСТІ І СТРУКТУРИ. 56

В.М. Школа ДРАМАТИЗАЦІЯ НАРОДНОЕПІЧНОГО НАРАТИВУ МИХАЙЛЕМ
СЕМЕНКОМ (НА МАТЕРІАЛІ ДРАМИ
«МАРУСЯ БОГУСЛАВКА») 61

Н.М. Урсані ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ ЗОБРАЖЕННЯ
КНЯЖИХ РОДІВ У ЕПІГРАМАХ МЕЛЕТІЯ СМОТРИЦЬКОГО. 66

А.Р. Тичініна ТРАНСГРЕСІЯ ЕПІГРАФУ В СТРУКТУРУ
ХУДОЖНЬОЇ ЦІЛІСНОСТІ (СРДЖАН СРДИЧ «САТОРЬ») 71

А.Є. Приймко ПРОБЛЕМА СЕМІОСФЕРИ В СУЧАСНІЙ ГУМАНІТАРИСТИЦІ . . 77

ПРОБЛЕМИ РИТМУ І СТИЛЮ В ВІРШАХ І ПРОЗІ

І. Д. Гажеева ПОЕТИКА РОЗЛУКИ У ТЮТЧЕВА ТА ФЕТА 84

О. О. Смольницька СИМВОЛ ЛІЛЕЇ У ПОЕЗІЇ БІЛОРУСЬКИХ НЕОКЛАСИКІВ НА ПРИКЛАДІ МАКСИМА БОГДАНОВИЧА: РЕЛІГІЙНИЙ ПІДТЕКСТ У ПОРІВНЯННІ З ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКИМ ДИСКУРСОМ І ТВОРЧІСТЮ ВІРИ ВОВК	92
---	----

ІНТОНАЦІЙНА СКЛАДОВА ЦІЛІСНОСТІ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ

В.Е. Просцевічус ПРО УЯВУ	100
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	111